

Мітіна Світлана Володимирівна

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

**ПСИХОЛОГІЧНА СКЛАДОВА В СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО
ЗАКЛАДУ**

У статті на основі теоретичного аналізу наукових праць розглянуто проблема професійної компетентності викладача вищого навчального закладу. З'ясована сутність поняття «компетентність» і «компетенція». Здійснено аналіз структурних компонентів професійної компетентності фахівця. Визначено зміст психологічної складової в загальній структурі професійної компетентності викладача вищої школи.

Ключові слова: компетенції, компетентність, професійна компетентність викладача, психологічна компетентність.

Згідно з «Національною доктриною розвитку України в XXI столітті» вища освіта повинна забезпечити фундаментальну наукову та загальну підготовку студентів, їх життєву та професійну компетентність. Тому викладач вищої школи повинен відповідати вимогам, які виставляє суспільство до майбутніх фахівців, - компетенцією. Склад компетенції викладача вищого навчального закладу (ВНЗ) визначається на основі компетентнісного підходу, який вимагає від фахівця не тільки високого рівня академічних, але й психолого-педагогічних знань. Відомо, що психологічні знання, навички та вміння є важливим засобом досягнення професійних успіхів педагога. Проте, у сучасній науковій психолого-педагогічній літературі немає однозначного тлумачення сутності поняття психологічної компетентності та її міста в загальній структурі професійної компетентності викладача. Тому визначення критеріїв професійної компетентності, зокрема її психологічної складової, є актуальною проблемою, яка потребує ретельного дослідження.

Мета нашої статті полягає в тому, щоб на основі аналізу наукових досліджень визначити сутність психологічної складової в загальній структурі професійної компетентності викладача вищої школи.

Аналіз останніх досліджень свідчить про поглиблений інтерес науковців до проблеми формування професійної компетентності спеціаліста. Концептуальною основою професійної підготовки педагогів у вищій школі, формування їх професійної компетентності

стали роботи Г. О. Балла, І. Д. Бега, І. А. Зязюна, Є. О. Клімова, В. Н. Кузьміної, С. Д. Максименко та інших. Сучасні дослідження М. С. Головань [1], спрямовані на визначення структури та змісту професійної компетентності викладача вищого навчального закладу; Л. В. Пляка [3] акцентує увагу на формування професійної комунікативної компетентності у майбутніх провізорів; М. М. Філоненко [2; 4] вивчає аспекти, що пов'язані з професійним становленням майбутнього лікаря, досліджує складові компетенції викладача вищої школи. Проте, не зважаючи на широкий діапазон психолого-педагогічних досліджень, проблема професійної компетентності викладача вищого навчального закладу потребує подальшого вивчення, особливо це стосується її психологічної складової.

Науковці (М. С. Головань, М. М. Філоненко Л. В. Пляка та інші) наголошують на необхідності відрізнити поняття «компетентність» і «компетенція». Під «компетентністю» розуміються реально сформовані знання, уміння та навички, а під «компетенцією» – здатність особистості у професійній діяльності застосовувати отримані компетентності, тобто саме особистісні компетенції дають можливість досягти успішності у професійній діяльності [4, с. 96].

М. С. Головань визначає компетентність як інтегративне утворення особистості, що поєднує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні якості, які обумовлюють готовність і здатність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість результату діяльності. Поняття «компетентний» стосується особистості, яка володіє компетенцією, що дає можливість оцінити ефективність виконання професійних функцій фахівця [1, с. 82].

На думку М. М. Філоненко, професійна компетентність – це інтегрована особистісна якість, що має систему ключових компетенцій, які дають змогу фахівцеві ефективно здійснювати свою діяльність, самоудосконалюватися. При цьому, професійна компетенція – це наперед встановлені вимоги до освітньої підготовки спеціалістів, замовлених суспільством, перелік яких визначається державним стандартом у певній професійній галузі. Компетенція є інтегральним результатом взаємодії компетентностей особистості [2, с. 22].

Як визначає Л. В. Пляка [3], компетентність має особистісну та мотиваційну спрямованість щодо її розвитку; становить основу професійної діяльності фахівця та є одним із показників професіоналізму, що базується на відповідних професійних знаннях, уміннях, навичках і здібностях особистості. При цьому, знання, уміння та навички виступають як діяльнісно-рольові характеристики

професійної компетентності педагога. Слід зауважити, що особистісні якості є суб'єктивними характеристиками, які вказують на ставлення фахівця до професійної діяльності, формують його індивідуальний стиль та визначають, на нашу думку, психологічну компетентність викладача.

Структура професійної компетентності викладача, як особистісного утворення, на погляд М. С. Головань, містить мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, ціннісно-рефлексивний та емоційно-вольовий компоненти, що тісно взаємопов'язані між собою. Мотиваційний компонент, основу якого складають показники професійної спрямованості та самовизначення, показує ставлення особистості до професійної діяльності. Когнітивний компонент включає знання теоретичного (методологічні, фахові знання наукової дисципліни) і технологічного характеру (знання, що складають основу педагогічної діяльності викладача). Діяльнісний компонент ґрунтується на загальних прийомах і способах інтелектуальної діяльності, це взаємопов'язаний комплекс умінь і навичок, що забезпечують якісну реалізацію посадових функцій викладача. Ціннісно-рефлексивний компонент включає сукупність особисто значущих прагнень, ідеалів, переконань, ставлень до діяльності, адекватну самооцінку власних можливостей, прагнення до самоактуалізації та професійного самовдосконалення. Рефлексія характеризує самоаналіз і самооцінку власної діяльності та її результатів, регулює всі компоненти професійної компетентності. Емоційно-вольовий компонент включає здатність розуміти власний емоційний стан, володіти собою у різноманітних професійних ситуаціях, наполегливість у досягненні поставленої мети [1, с. 84].

М. М. Філоненко окреслює наступні ключові складові компетенції викладача вищої школи: - професійна компетентність (широка ерудиція у науково-предметній галузі); - педагогічна (знання дидактики вищої школи, теорії виховання); - методична (знання методів, прийомів викладання навчального предмета); - психологічна (знання вікових особливостей, психічних станів студентів, закономірностей сприйняття ними навчального матеріалу); - соціально-економічна (знання основ соціології, економіки, права, менеджменту); - комунікативна (культура мови, володіння іноземними мовами, інформаційними технологіями, методами та прийомами міжособистісного спілкування); - загально-культурна компетентність (науковий світогляд, стійка система загальнолюдських духовно-моральних цінностей) [2, с. 23].

На нашу думку, серед визначених компетентностей особливе місце належить психологічній компетенції, оскільки успішна діяльність викладача неможлива без володіння ним певними

психологічними знаннями і навичками та вмінням їх ефективно застосовувати на практиці.

Л. В. Пляка [3] трактує психологічну компетентність викладача вищого навчального закладу як складне, інтегроване особистісне утворення зі значною кількістю компонентів, а саме: - ціннісно-змістове (ціннісні орієнтації, норми і відношення до них); - когнітивне (система наукових психолого-педагогічних знань); - регулятивне (здатність свідомо керувати своїми емоціями та психічними станами, створювати позитивний емоційний настрій і сприятливий психологічний клімат); - особистісне (сформовані професійно важливі особистісні якості, здатність до особистісного та професійного саморозвитку).

Отже, психологічна компетентність – це якісна характеристика особистості викладача, яка включає структуровану систему психологічних знань і вмінь, що дозволяє побудувати процес ефективної професійної взаємодії.

Висновки. Таким чином, професійну компетентність педагога вищої школи можна визначити як сукупність діяльно-рольових і особистісних характеристик викладача, що забезпечують ефективне виконання ним завдань педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі, є мірою й основним критерієм його відповідності професійній діяльності. При цьому, психологічна складова займає важливе місце в структурі професійної компетентності викладача, є системним особистісним утворенням, що забезпечує якісне виконання фахівцем професійної педагогічної діяльності.

Перспективи подальших досліджень передбачаємо в розробці структури та критеріїв оцінювання психологічної компетентності викладача вищої школи.

Література

1. Головань М. С. Професійна компетентність викладача вищого навчального закладу / М. С. Головань // Проблеми сучасної педагогічної освіти: Педагогіка і психологія. Зб. статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2014. – Вип. 44. – Ч. 3. – С. 79-88.

2. Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти: підручник / С. Д. Максименко, М. М. Філоненко. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 288 с.

3. Пляка Л. В. Психологічні особливості формування професійної комунікативної компетентності у майбутніх провізорів : дис. канд. психол. наук : 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Л. В. Пляка. – Інститут психології ім. Г. С. Костюка, 2010. – 241 с.

4. Філоненко М. М. Психологія особистісного становлення майбутнього лікаря: монографія / М. М. Філоненко. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – 420 с.

Светлана Митина. Психологическая составляющая в структуре профессиональной компетентности преподавателя высшего учебного заведения.

В статье на основе теоретического анализа рассмотрена проблема профессиональной компетентности преподавателя высшего учебного заведения. Уточнена сущность понятия «компетентность» и «компетенция». Осуществлен анализ структурных компонентов профессиональной компетентности специалиста. Определено содержание психологической составляющей в структуре профессиональной компетентности преподавателя высшей школы.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, профессиональная компетентность преподавателя, психологическая компетентность.

Svitlana Mitina. The psychological component in the structure of professional competence of the teacher of the high school.

In the article on the basis of theoretical analysis the problem of professional competence of the teachers of the university is devoted. It was refined the essence of the notion «competence» and «competency». It was realized the analysis of the structural components of professional competence of the specialist. It was determined the content of the psychological component in the general structure of professional competence of the teacher of the high school.

Keywords: competence, competence, professional competence of the teacher, psychological competence.

Стаття надійшла до редакційної колегії 27.10.2016

УДК: 378:316-047.22

© Московчук О. С., 2016

Московчук Ольга Сергіївна

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

**ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ЯК ПЕДАГОГІЧНОГО ЯВИЩА**

У статті охарактеризовано соціальну компетентність як одну з ключових компетентностей особистості, а отже, суб'єктивною категорією, яка визначає здатність людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності, ефективно розв'язувати відповідні проблеми. Визначено, що соціально-компетентний фахівець має не тільки розуміти сутність та специфіку ситуації чи проблеми, але й уміти її розв'язувати практично, коригувати власну діяльність, відповідно до завдань, функцій, соціальних ролей, які визначаються обставинами спілкування.